

MŰHELY

AMBRUS LÁSZLÓ

MAGYAR „DOUGHBOYOK” AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ AMERIKAI HADSEREGÉBEN – EGY PROZOPOGRÁFIAI KUTATÁS JELENE ÉS JÖVŐJE*

„A magyarokat besorozták Amerikában... 1917. február 2. óta megszakadt a diplomáciai viszony Németország és az Unió között, márciusban velünk is hasonló lett a helyzet, amit a Németországnak küldött hadüzenet követett... Behozták az általános védkötelezettséget. A magyarok is sorkötelesek Amerikában. 21–31 éves korig június 1. és 5. között, az idősebbeket júl. 6-tól kezdték sorozni. Aki egészséges volt, azt tekintet nélkül polgári hovatartozására, besorozták. Szeptember 1-én kezdődött meg a bevonulás. Jelenleg mintegy hatvanezer magyart képeznek ki az Unió hadseregében. Ezek és a még be nem vonultak remélik, hogy nem viszik őket a harctérre, hanem belső szolgálatban kapnak alkalmazást.”¹ – A kiemelt idézet az *Egri Újság* 1918. február 9-i lapszámából származik. A cikk természetesen propaganda-jellegű, hiszen az Amerikai Egyesült Államok az Osztrák–Magyar Monarchia ellenségeként, az antant oldalán kapcsolódott be az első világháború harcaiba, a sajtó (legyen az hazai vagy amerikai magyarok által fenntartott) nyilvánvaló módon igyekezett az „óhazát” az igazság képviselőjeként beállítani, az ellenséges országokat minél sötétebb színben feltüntetni.² Az *Egri Újság* nem tartozott a magyar sajtó vezető lapjai közé, a cikk kiemelését a benne közölt számadatok miatt tartom indokoltnak. Több csúsztatás, a tények eltúlzása szerepel benne, például a besorozottak számát vagy a sorozás módját illetően, melyekre jelen tanulmány keretein belül még visszatérek. Megfelelő felütésnek tűnik viszont a sorozóbizottságok elé került magyarok prozopográfiai vizsgálatával foglalkozó írásom bevezetéséhez.

Az idézett cikk állításai közül annyi mindenképpen megfelel a valóságnak, hogy az Amerikai Egyesült Államok hadseregébe valóban kerültek besorozásra és szolgáltak is magyarok, akik ezzel igen ellentmondásos helyzetbe kerültek, mivel könnyen fennállt annak a lehetősége, hogy saját szülőhazájuk ellen harcoljanak. Az első amerikai expedíciós csapatok 1917 júniusában érkeztek Európába, ezt követően folyamatosan jöttek friss egységek Franciaországba. Ez 1918 márciusáig összesen 318 000 amerikai katonát jelentett, ami az augusztusig felvonultatni tervezett 1,3 millió fő előhada volt.³ Osztrák–magyar erőkkal az olasz fronton kerültek érintkezésbe, ahol konkrét összecsapások zajlottak az

* A közlemény elkészülését az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című pályázat támogatta.

¹ *Egri Újság*, 1918. február 9. Köszönet Bartók Bélának, aki volt szíves felhívni a figyelmem erre az újság-cikkekre.

² Puskás 1982. 303. o.

³ Keegan 2010. 752. o.

osztrák–magyar ezredek és az olaszokat támogató amerikai egységek között, például a második (harmadik) piavei csatában, amelyben a 332., túlnyomórészt Ohio államból származó gyalogezred – az egyetlen, amelyet ezen a fronton vetettek be – vett részt.⁴

A magyarok Amerikai Egyesült Államokba történő kivándorlása a XIX. század utolsó és a XX. század első harmadában meglehetősen jól ismert, ám demográfiai jelentőségéhez és társadalmi következményeihez képest történetírásunkban közel sem megfelelő súlyjal megjelenő témakör. Természetesen vannak könyvek, cikkek, tanulmányok, melyek foglalkoznak a kivándorláshullám okaival, főbb jellemzőivel, menetével. Máig alapműnek számít a kérdésben Puskás Julianna összefoglaló műve 1982-ből, amelynek bizonyos részei ma már talán korszerűtlenek, de bőséges adattárként szolgál a témával foglalkozók számára, a téma máig legjobb országos szintű áttekintését adja, a szerző szakmai felkészültsége pedig vitathatatlan.⁵ Ugyanakkor 2000-ben megjelent, terjedelmében némileg rövidebb, viszont tartalmilag letisztultabb és bővebb munkája, az eddig csak angol nyelven elérhető *Ties That Bind, Ties That Divide*, amely már a marxista terminológia elemei nélkül tekint a témára.⁶ Több kutatás vizsgálja a kivándoroltak életét és lehetőségeit az „Újvilágban.” A 2000-es években megjelentek közül Várdy Béla munkásságát érdemes kiemelni,⁷ aki a jelenleg legfrissebb összefoglaló művet írta az amerikai magyarságról, mélyreható társadalomtörténeti elemzésre azonban ő sem vállalkozott. A jelenleg folyó kutatások közül kifejezetten érdekes kérdéseket feszeget például Balogh Balázs,⁸ Várkonyi Péter⁹ vagy Rakita Eszter,¹⁰ illetve kiemelendő Glant Tibor¹¹ tevékenysége is. Hadtörténeti szempontból egyértelműen mérőöldkönek számít Vida István Kornél hiánypótló, alapos kutatásokra épülő műve az amerikai polgárháború magyar katonáiról.¹²

Jelen munka elsősorban nem ezek számát igyekszik gyarapítani, hanem a hadtörténet, a társadalomtörténet és a mentalitástörténet határvonalain egyensúlyozva arra tesz kísérletet, hogy az Amerikába emigrált magyar néptömeg egy szűkebb, eddig a magyar történetírásban még nem vizsgált szeptét emelje elemzés tárgyává. A vizsgálatra kijelölt csoport az első világháború során, az amerikai hadseregbe besorozásra kerülő, illetve a sorozásra legalábbis regisztráló magyar (vagy magyar származású) fiatal emberek körét

⁴ Seelinger 2015. <https://armyhistory.org/viva-lamerica-the-332d-infantry-on-the-italian-front/> (A letöltés időpontja: 2018. március 24.)

⁵ Puskás 1982.

⁶ Puskás 2000.

⁷ Várdy Béla a Pittsburghben (PA) található Duquesne University oktatója, számos cikk és könyvrészlet jelent meg a tollából, melyekben a magyarok „újvilágbeli” életének jellemzőiről írt. Az ő nevéhez köthető a fent is említett mintegy 840 oldalas, olvasmányos, ismeretterjesztő jellegű szintézis az amerikai magyarok történetéről: Várdy 2004.

⁸ Balogh Balázs néprajztudós, az MTA Néprajztudományi Intézetének igazgatója, többek között az 1956-os menekültek amerikai társadalomba való integrációjával is foglalkozik.

⁹ Várkonyi Péter az Eszterházy Károly Egyetem munkatársa, kutatási területe a XX. század eleji kivándorlás és az etnikai identitás összefüggéseinek vizsgálata a Heves megyei Kompoltt és az Illinois állambeli Granite City tengelyén.

¹⁰ Rakita Eszter az Eszterházy Károly Egyetem munkatársa, a XIX–XX. századi belső- és külső migráció mintáit vizsgálja az urbanizáció és modernizáció vonatkozásaiban, ennek részeként az USA-ba Vecsésről, illetve Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéből kivándoroltakkal kapcsolatosan végez propozográfiai, illetve mentalitástörténeti kutatásokat.

¹¹ Glant Tibor a Debreceni Egyetem docense, számos publikációjában foglalkozik az amerikai és magyar történelem kapcsolódási pontjaival.

¹² Vida 2011.

fedí le. A magyar hadtörténetírásban ilyen jellegű munka – legjobb tudomásom szerint – még nem készült. Az amerikai történetírásban Nancy Gentile Ford foglalta össze a bevándorlók részvételét az USA első világháborús haderejében igen alaposan *Americans All!* című könyvében.¹³ Amint azt a kötet címe is mutatja, Ford elsődlegesen azt hangsúlyozza, hogy a számos különböző nemzetiségű, különböző országokból érkezett bevándorló végül a közös háborús élmény révén egységessé tudott válni, azaz mind amerikai lett. Ford nagy hangsúlyt helyez a beilleszkedés elősegítésére és a hadseregen belüli nemzetiségi összetűzések kiküszöbölésére tett állami intézkedésekre (például Camp Gordon Plan) bemutatására. David Laskin hasonló kérdésekkel foglalkozik *The Long Way Home* című könyvében, amelyben 12 bevándorló történetét dolgozta fel, akiket besoroztak az amerikai hadseregbe és vissza is hajóztatták őket „haza”, azaz Európába, ahol frontszolgálatot tölthettek új hazájukért harcolva.¹⁴ Laskin műve kiváló olvasmány jelen kutatás szempontjából, ám az általa kiemelt 12 egyén között sajnos nincs magyar, az elemzés alá vett katonák olasz, lengyel, norvég, ukrán, orosz, szlovák és ír származásúak. Laskin narratívájának még a Fordénál is inkább központi eleme az a folyamat, ahogyan ez a 12 eltérő háttérű bevándorló a katonai szolgálaton keresztül amerikaivá vált. Más szemszögből közelít a témához Christopher M. Sterba, aki 2003-ban megjelent *Good Americans* című könyvében New Yorkban letelepedett zsidó, illetve New Havenben (Connecticut állam) élt olasz bevándorlókkal foglalkozik az első világháború kitörése nyomán előállt helyzetük vonatkozásában.¹⁵ Sterba könyvében is szerepet kap az „amerikaivá válás” ábrázolása, ám ő még nagyobb hangsúlyt fektet a vizsgálat alá vett társadalmi réteg háborús élményének megjelenítésére, akár a fronton szolgálatot teljesítőkről, akár a hátszországban maradtokról van szó. Ilyen jellegű művek magyarokkal kapcsolatban még nem készültek, kutatómunkám során ezt a hiányosságot (is) korrigálni kívánom.

Természetesen nem csak a Nagy Háború során szolgáltak (leginkább önkéntes alapon) magyarok az amerikai hadseregben. Már a Függetlenségi Háború idejéből is ismeretek magyar katonatisztek, akik tapasztalataikat szívesen állították a függetlenedni vágyó gyarmatok szolgálatába, hogy európai nagyhatalmak ellen harcolhassanak. Ilyen volt például Michael Kovats de Fabriczy,¹⁶ akit maga George Washington, a kiképzőtisztté való kinevezéséről szóló levelében Mr. Crowath-ként emlegetett,¹⁷ a „legnagyobb név” az amerikai magyar katonák sorában. Kováts lovassági ezredes volt, az amerikai lovasság első szabályzatának megalkotója, a függetlenségi háború hőse. Az 1779. május 11–12-iki charlestoni ütközetben esett el.

A különböző európai és amerikai történelmi események során aztán rendszerint kerültek magyar katonák amerikai szolgálatba. Szolgáltak magyar önkéntesek az 1844-es Mexikó elleni háborúban, majd 1849-től kezdve összesen körülbelül 2000 fős ’48-as menekült-kontingens telepedett le az USA-ban a hazai szabadságharc leverése után (Kossuth-

¹³ Ford 2001.

¹⁴ Laskin 2010.

¹⁵ Sterba 2003.

¹⁶ Kováts Mihály (1724–1779) huszárezredes, 1955. április 15. óta az Egyesült Államokban halála napja, május 11. nemzeti emléknap. Élettörténetét a kiváló hadtörténész, Zachar József írta meg (Póka-Pivny Aladár hagyatékának felhasználásával): *Póka-Vivny – Zachar* 1982. A Pulaski-légióban betöltött szerepét külön is tárgyalja egy tanulmányban: *Zachar* 2007.

¹⁷ Vasváry 1988. 103. o.

emigránsok), illetve az amerikai polgárháborúba is számos magyar önkéntes jelentkezett az Unió és a Konföderáció oldalán egyaránt.¹⁸ A magyar történetírásban sokáig tartotta magát – főleg Ács Tibornak¹⁹ és Vasváry Ödönnek²⁰ köszönhetően – az a romantikus kép, hogy ezek a magyar katonák a szabadság eszméjéért és a rabszolgaság intézménye ellen küzdöttek és ez motiválta részvételüket a polgárháborúban. Nincs azonban egyetlen olyan forrás egyik résztvevővel kapcsolatban sem, amely ezt igazolná. Sokkal inkább valószínű, hogy a rendszeres zsold mellett az amerikai demokratikus berendezkedés iránti rajongásuk lehetett a fő motiváló tényező.²¹ Ez különösen annak fényében tűnik igazolhatónak, hogy a magyar reformkor prominens személyeinek, köztük főleg Széchenyi Istvánnak a nemzetről alkotott felfogását (a Natio Hungaricától való elkanyarodást a modern nemzet felé) jelentősen befolyásolta az észak-amerikai államnemzeti felfogás is.²²

Ezt követően 1870 és 1898 között mindössze 178 magyar katona szolgált az amerikai hadseregben, ami figyelembe véve hazánk fiainak ekkor már több évtizede zajló letelepedését, meglehetősen alacsonynak mondható.²³ Közülük tisztii rangba csak elenyésző számban kerültek. Az 1898-as spanyol–amerikai háború sem hozott lényeges növekedést (36 fő), viszont 1900 és 1914 között már összesen közel 1500 magyar immigráns lépett be a hadseregbe – főként az állampolgárság mielőbbi elnyerésének szándékával.²⁴ Az Egyesült Államok háborúiban részt vett magyarokról e sorok szerzője is írt már egy kisebb összefoglaló tanulmányt, így ennek részletes kifejtésére itt nem kerül sor.²⁵

A mostani kutatás egy nagyobb projekt része, amely az amerikai magyarság történetének mélyebb társadalomtörténeti elemzésével foglalkozik. A kutatásban kijelölt – jelen állás szerint – több mint 1300 fő életrajzi adatainak összegyűjtésével és minden részletre kiterjedő vizsgálatok elvégzése után képesek leszünk felvázolni ezeknek, az első világháborúban érintetté vált magyar embereknek a sorsát az Amerikai Egyesült Államokba történt kivándorlás után. A kutatás további főbb forrásai például a kivándorlás során készült hajó-utaslisták, az Ellis Islanden kitöltött regisztrációs lapok, az amerikai népszámlálások adatai, a honosítási és állampolgársági kérvények, illetve az amerikai hadsereg iratállományában található személyes dokumentumok.²⁶ Ebben a tanulmányban arra vállalkozom, hogy az 1917 és 1918 során zajló sorozási eljárások során keletkezett úgynevezett sorozási regisztrációs kártyák²⁷ alapján az azokat kitöltő magyarok társadalmi jellem-

¹⁸ *Vida* 2013. 310–312. o.

¹⁹ Ács 1964.

²⁰ *Vasváry* 1939.

²¹ *Vida* 2011. 75. o.

²² *Romsics* 2004. 88. o.

²³ *Vida* 2013. 314. o.

²⁴ Uo.

²⁵ *Ambrus* 2017.

²⁶ A forrásanyag jelentős része az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Levéltárának Washington DC-beli központi intézményében és fióklevéltáraiban, például New York Cityben, vagy Atlantában (GA) található. Mivel az anyag egy jelentős része már digitalizálva van, a levéltárak bármelyik intézményének szerveréről ingyenesen elérhető. Ezek egy része az ancestry.com jóvoltából (havi előfizetéses alapon) az interneten is megtalálható. A további anyagok az említett levéltárakban mikrofilmek formájában, illetve a Library of Congress gyűjteményeiben érhetőek el. Ezekon kívül az egyes amerikai városi levéltárak is tekintélyes anyagot őriznek magyar bevándorlókkal kapcsolatban (is), melyek egyelőre feltáratlanok.

²⁷ Eredetileg: „Draft Registration Cards”.

zóinek vizsgálata céljából készülő adatbázis főbb ismérveit és lehetőségeit vázoljam fel, illetve az alapforrások keletkezésének körülményeit is bemutassam.

Hogyan kerülhetett sor hazánk fiainak amerikai, tehát a háborúba újonnan belépő, magyar szempontból ellenséges országbeli besorozására? A kérdés különösen relevánsnak tűnik, tekintve, hogy az Amerikai Egyesült Államok szellemiségének alapvetően ellentmond a hadkötelezettség intézménye. A hadsereg fenntartása mindig fontos kérdése volt az amerikai közgondolkodásnak, ez a kérdés – illetve ennek ellentmondásossága –, mint annyi minden, a gyarmati időkben gyökerezik. Két lényeges, a katonaságot illető alapgondolat nötte ki magát az USA gyarmati tapasztalataiból, s ezek jelentették az ország hadseregéről alkotott felfogásának alapját. Az egyik szerint helyi, lakossági önvédelmi egységekre van szükség, ezek a polgári milíciák (citizen militias) formájában léteztek is. A másik gondolat annak felismeréséből eredt, hogy egy állandó, erős hadsereg létében mindig komoly veszély rejlik²⁸ – ezt az európai monarchiák történetének ismeretében mondták ki: a telepesek még emlékeztek az anyaországaikban elszenvedett katonai elnyomásra. Emellett persze az amerikai felfogást alapjaiban meghatározó „az egyén teljes szabadsága”²⁹ eszmével is szemben állt a kötelező katonai szolgálat fogalma. Ezen alapvető – ideológiai – problémán kívül olyan gyakorlati kérdések is megjelentek, mint például az állandó hadsereg fenntartási költségeinek terhe – nyilván az adófizetők dollárjaiból.³⁰

A katonai sorozás intézménye mégis előfordult időnként az USA XIX. századi történetében (bizonyos államokban), de korántsem volt általánosnak tekinthető. Ráadásul ezek során is előfordultak olyan kirívó események, melyek szembementek azokkal a nemes eszmékkel, amelyeket az Alkotmány a „polgár-katonák” létevel kapcsolatosan megfogalmazott. A sorozás alól ugyanis pénzzel kiválhatták magukat a tehetősebb családokból származó fiatalemberek, tehát előnyt élveztek a közép- és felső társadalmi rétegek képviselői³¹ – ez szintén olyan jelenség, ami alapvetően szemben áll az amerikai alkotmány szellemiségével. Ez a helyzet például 1863-ban, a polgárháború idején New York Cityben egészen a fegyveres felkelés kitöréséig fajult. Július 11-én, amikor a sorozandók összeírása kezdetét vette, a zömmel külföldi, főleg ír származású tömeg vonult az utcára és kezdett randalírozni. A négy napon át tartó lázadást a rendőrség csak a Gettysburgh-től viszsza-vezetett 7. gyalogezred segítségével tudta leverni. A vagyoni kár másfél millió dollárra rúgott.³² A sorozás intézménye tehát nemcsak elvi szinten ment szembe az amerikai gondolkodásával, de konkrét események is bizonyították: az amerikai nemzet nem viseli jól az effajta kényszerítő eljárást. Soha nem is került sor állandó sorkatonaság felállítására, általános sorozást egészen az első világháborúig szintén nem alkalmaztak.

Az Egyesült Államok első világháborús hadba lépésének általában a Lusitania nevű, brit zászló alatt hajózó civil gőzös elsüllyesztéséhez kötik. A hajót valóban német U-Bootok süllyesztették el, valóban figyelmeztetés nélkül. Az is igaz, hogy a több mint 1200 áldozat között 128 amerikai állampolgár volt, ami nagy felháborodást keltett az USA-ban. Persze emellett szállított 173 tonna hadianyagot is, ami máris más megvilá-

²⁸ Ford 2001. 45. o.

²⁹ Ford 2001. 61–62. o.

³⁰ Ford 2001. 46. o.

³¹ Uo.

³² Szócikk az Encyclopaedia Britannica weboldalán. <https://www.britannica.com/event/Draft-Riot-of-1863> (A letöltés időpontja: 2018. január 25.)

gításba helyezte a Lusitania polgári mivoltát. Ez az eset ugyan még nem eredményezte az USA hadba lépését, viszont kétségtelenül elmérgesítette a német–amerikai viszonyt. Mindemellett az is árnyalja a képet, hogy az amerikai közvélemény ellenezte a brit blokádot is. Jogtalannak és felháborítóknak tartották ugyanis, hogy a britek nélkülözésre kényszerítik a német népet, csak azért, mert a kormányaik éppen hadban állnak egymással. Az amerikaiak számára nehezen volt értelmezhető, hogy a hátországnak miért kell bűnhődnie a háborús események miatt.³³ Természetesen az USA (és Wilson elnök, aki második ciklusát a „He kept us out of the War”, azaz „Ő tartott távol minket a háborútól” szlogenel nyerte meg) mindenképp szerette volna megtartani a háború elején meghirdetett semlegességét, ám az elhúzódó háború által megnyitott gazdasági lehetőségek már 1915-ben kezdtek az állásfoglalás irányába terelni.³⁴

Két évvel később, 1917-ben az Egyesült Államok mégis belépett a háborúba, ez főként saját érdekeinek és biztonságának veszélyeztetett helyzetbe kerülése miatt történt. Az amerikai hadba lépés okait röviden három pontban lehet összefoglalni. Elsőként 1917 januárjában Németország bejelentette a korlátlan tengeralattjáró-háborút. Természetesen ez már önmagában is az amerikai érdekek konkrét megsértése volt. Ráadásul nem sokkal később, februárban a titkosszolgálat birtokába került egy titkos diplomáciai levél, melyben Alfred Zimmermann német külügyminiszter szövetséget ajánlott Mexikónak az USA ellen. Ennek volt is realitása, mivel Wilson elnöksége alatt az USA több katonai beavatkozást is végrehajtott Mexikó területén, Venustiano Carranzát támogatva Victoriano Huertával szemben. A Zimmermann-táviratot maga Wilson hozta nyilvánosságra, hogy a Kongresszus előtt alátámassza a kereskedelmi hajók felfegyverzésének szükségességét.³⁵ Mindezek után márciusban még az orosz cári rendszer is megbukott. Ez volt az utolsó mozzanat, ami arra sarkallta Wilson elnököt, hogy az Egyesült Államok belépjen a háborúba, hiszen a felszínen akkor még úgy tűnt, hogy Oroszországban demokratikus rendszer van alakulóban, melynek védelmében – az autokratikus rendszerekkel szemben – felelősnek érezte magát.³⁶ Tovább borzolta a kedélyeket, hogy ezalatt – a korlátlan tengeralattjáró-háború szellemében – a németek több amerikai hajót is elsüllyesztettek.³⁷ Mindezek hatására Wilson 1917. április 2-án jelentette be a Kongresszus előtt a „német militarizmus” elleni hadba lépést azzal az indoklással, hogy az „fenyegeti a világ békéjét és magát a civilizációt”.³⁸ Pár nappal később, április 6-án sor került a hivatalos hadüzenetre is.

A háborúban való részvételhez szükséges katonai erő felállítását általános sorozáson keresztül kívánták megvalósítani. A hadsereg feltöltése és korszerűsítése már a háború kitörése óta téma volt a Kongresszusban és az amerikai közéletben is. Az úgynevezett felkészülési mozgalom elkerülhetetlennek tartotta, hogy az „európai háborús felhő” előbb vagy utóbb átterjedjen az amerikai kontinensre, ezért szorgalmazták a haditengerészet mint elsődleges, illetve a hadsereg mint másodlagos védelmi vonal megerősítését.³⁹ Wilson

³³ Iriye 1993. 40. o.

³⁴ Glant 2017. 15. o.

³⁵ Glant 2017. 17–18. o.

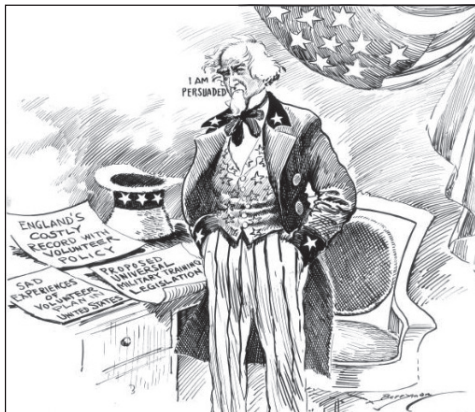
³⁶ Iriye 1993. 40–41. o.

³⁷ Johnson 2016. 638. o.

³⁸ Iriye 1993. 42. o.

³⁹ Tóth 2014. 232. o.

elnök teljes mellszélességgel kiállt az egyetemes szolgálati kötelezettség elve mellett. Ez igen meglepő volt, mivel egy évvel korábban még éppen Wilson ezen kérdésben tanúsított ellenállása miatt mondott le Lindley M. Garrison hadügyminiszter, aki több más politikussal és prominens személyiséggel (például Theodore Roosevelt-tel) együtt a kötelező sorkatonaságot és az úgynevezett kontinentális típusú hadsereg szervezését javasolta.⁴⁰ Az amerikai politikai és társadalmi életben egyébként meglehetősen éles vita volt abban a kérdésben, hogy teljesen önkéntes vagy sorozásalapú hadsereget állítsanak-e fel. Sorozás esetén nagyszámú, de többségében számottevő katonai tapasztalat nélküli embertömeg viszonylag gyorsan hadrendbe állítható. Az önkéntesség mellett érvelők viszont úgy vélték, hogy ezen a módon bár lassabban, de valószínűleg ütőképesebb hadsereg lenne felállítható, mivel az önként jelentkezők között nagyobb számban lennének katonai tapasztalattal rendelkező férfiak. „Uncle Sam” végül az érveket mérlegelve a sorozás mellett döntött – nem feltétlenül a legésszerűbb döntést hozva, ahogyan azt a képen látható, 1917. április 12-én, a *Washington Evening Star*ban megjelent karikatúra is mutatja.⁴¹

A fontos kérdés az volt, hogy vajon a társadalom hogyan fog reagálni a kötelező regisztrációra. A sajtópropaganda természetesen mindent megtett azért, hogy a közvéleménnyel el tudja fogadtatni a hadba lépés jogosságát és azon cél fontosságát, hogy a szabadság és függetlenség eszméit nemzetközi porondon megvédelmezzék.⁴² Ez olyannyira sikeresnek bizonyult az akkoriban épp politikai eszközként elterjedőben lévő propaganda-plakátoknak köszönhetően, hogy a társadalom nemcsak elfogadta a sorozás tényét, de még lelkesé is vált iránta.⁴³ Nem kevésbé fontos kérdés volt – magyar szempontból sem –, hogy a bevándorlók tudnának-e, szándékoznának-e, vagy egyáltalán kellene-e nekik szolgálni a hadseregben, illetve hogyan lehetne meghatározni az erre való alkalmasságukat.

A Kongresszus rendszeresen korlátozta a bevándorlók hadszolgálati jogait, ezekhez a korlátozásokhoz esetenként (1812, 1862, 1898, vagy éppen 1917-ben) kivételeket adtak hozzá.⁴⁴ Wilson elnök 1917. április 6-án kibocsátotta az úgynevezett ellenséges idegen kiáltványt,⁴⁵ amelynek értelmében olyan korlátozások léptek életbe az ellenséges országokból származókkal szemben, mint például a 100 yardos távolságtartási kötelezettség minden kikötőtől, dokktól és mólótól. Az elnöki javaslat először csak a német származá-

⁴⁰ Kennedy 1980. 17. o.

⁴¹ The National Archives in Washington, DC. Record Group 46: Records of the U.S. Senate, 1789–2015. Berryman Political Cartoon Collection 1896–1949. Item: Untitled, 4/12/1917. Q-073 6011223. Online: <https://catalog.archives.gov/id/6011223> (A letöltés időpontja: 2018. január 25.)

⁴² Iriye 1993. 42. o.

⁴³ Karsten 2006. 667. o.

⁴⁴ Ford 2001. 47–51. o.

⁴⁵ „Alien enemy proclamation”, egyébként „alien enemy act”-ként is ismert.

súakra vonatkozott, később viszont kiterjesztették az „osztrák–magyarokra” és más ellenséges népekre is.⁴⁶ Erre egyébként minden oka meg is volt, hiszen 1914 és 1916 között német kémek és szabotőrök kiterjedt tevékenységet folytattak az Egyesült Államokban és számos gyárépületet felrobbantottak, illetve szállítóhajókat is elsüllyesztettek.⁴⁷ Később az „ellenséges idegenek” mégis engedélyt kaptak a hadseregben való szolgálatra.

A hadba lépést követően a kormányzat szinte azonnal igyekezett jelezni lojalitását a szövetségesek felé és még 1917 júniusában – szimbolikus gesztusként – egy 14 000 fős expedíciós hadosztályt küldött Franciaországba, akiket Newton D. Baker hadügyminiszter két utasítással indított útnak: „...az egyik, hogy menjenek Franciaországba, a másik, hogy jöjjenek haza.”⁴⁸ Mindez csak arra szolgált, hogy az amerikai fél „felmutasson valamit” arra az időre, amíg a Selective Service rendszere biztosítja a megfelelő létszámú személyi állományt az ütőképes hadsereg áthajózására Európába.

Az egyik leglényegesebb fogalom az USA első világháborús katonai részvételével – s persze annak magyar vonatkozásaival – kapcsolatban a *Selective Service Act*. Az 1917 májusában hozott törvény tulajdonképpen az Amerikai Egyesült Államok első világháborús hadba lépésének körülményeit határozta meg. A jogszabály felhatalmazta a szövetségi kormányt, hogy újoncokat sorozzon be a hadseregbe, szabályozta a besorozandók körét, számát és minden más, a hadba lépéshez szükséges körülményt. A törvény által létrehozott Selective Service System már figyelembe vette az európai (francia és német) háborús tapasztalatokat és célul tűzte ki a besorozandó férfiak ésszerű, kvóták szerinti elosztását. Ezzel kívánták elkerülni, hogy a földeken és a gyárakban minőségi munkaerőhiány lépjen fel és, hogy emiatt esetleg később a frontról kelljen visszavonni magas harcértékű egységeket.⁴⁹

A *Selective Service Act* négy csoportra osztotta a bevándorlókat. Ez alapján megkülönböztettek „diplomatic”, vagyis diplomáciai célból az országban tartózkodó, „declarant”, azaz bevallott, más szóval letelepedési engedélyért folyamodott, vagy azzal rendelkező, „nondeclarant”, vagyis letelepedési engedéllyel nem rendelkező és „enemy”, azaz ellenséges (országból származó) idegeneket.⁵⁰ A törvény magyarokat érintő szakasza természetesen az ellenséges idegenekre vonatkozó rész. Ez kimondta, hogy ellenséges államokból származó bevándorlókat nem kényszeríthetnek (értsd: nem hívhatnak be) katonai szolgálatra, mivel ezáltal a saját honfitársaik elleni harc kellemetlen helyzetébe hoznák őket. Ugyan a törvény világosan határozta meg a kategóriákat, mégis számos probléma felmerült gyakorlatba ültetése során. A kvótarendszer egyenlőtlenségei és a semleges, illetve szövetséges államokból származók behívása körüli diplomáciai aggályok mellett például az is gondot jelentett, hogy számos „ellenséges idegen” jelentkezett önként, hogy az Egyesült Államok seregében szolgálhasson.⁵¹ Ezek túlnyomó része természetesen az Osztrák–Magyar Monarchia nemzetiségei közül került ki (lengyelek, csehek, szerbek stb.), akik szerettek volna részt venni származási országuk politikai vezetésének megdön-

⁴⁶ Report of the Acting Chief of the Militia Bureau relative to The National Guard and The United States Guards 1918. Washington Government Printing Office, Washington, DC. USA. 1918. 59–60. o.

⁴⁷ *Provost* 2015. 131–134. o.

⁴⁸ *History of War*, Issue 39. (2017) – 1917: America Goes to War. (2017) 51.

⁴⁹ *Karsten* 2006. 774. o.

⁵⁰ *Ford* 2001. 52. o.

⁵¹ Uo.

tésében, népük „felszabadítása” érdekében. Egyébként amerikai nemzetiségi szervezeteik már a háború kitörése óta folytattak agitációs tevékenységet annak érdekében, hogy az USA mielőbb az antant oldalán lépjen be a háborúba, de sokan vissza is szándékoztak utazni Európába, hogy harcolhassanak valamelyik fronton. Erre, illetve az amerikai hadseregbe való önkéntes jelentkezésre egyébként az USA hadba lépése előtt még maga a Kongresszus is buzdította a bevándorlókat.⁵² A magyarok szintén szép számmal cselekedtek hasonlóképpen a háború elején, ez a lelkesedés hamarosan alábbhagyott. Ráadásul az antant tengeri blokádja miatt a hazajutás is gyakorlatilag lehetetlenné vált. Nem sokkal később az osztrák–magyar külügy amerikai lapokban közzétette, hogy az amerikai hadiüzemekben dolgozó magyar állampolgárok büntetést követnek el és itthon 10–20 év börtönnel, de akár halálbüntetéssel is sújthatóak. Ennek hírére tömegesen igyekeztek amerikai állampolgárrá válni.⁵³ Az otthon maradt rokonok, barátok, a szülőfalu vagy csak általában az „óhaza” megsegítésének módjai a hadikölcsön-jegyzésekre, a Vöröskereszt támogatására, illetve egyéb módokon, a magyar szervezeteken keresztül gyűjtött és hazajuttatott pénzküldeményekre korlátozódott. Arra is volt példa, hogy egy amerikai magyar egyházközösség Biblia-küldeménnyel kedveskedett a fronton harcoló magyar katonáknak.⁵⁴ Érdekes kutatási irány lehetne kimutatásokat készíteni az óhazaiak számára a háború előtt és alatt gyűjtött adományokról.

A háttér bemutatása után térjünk rá a prozopográfiai adatbázis alapforrásaira, a regisztrációs kártyákra. Ezek az iratok 1917 júniusától kezdve keletkeztek a Selective Service System keretén belül. A törvényben leírtak szerint a sorozási procedúrát nem központilag bonyolították le, hanem ezt helyi bizottságok végezték. Országszerte összesen körülbelül 4000 sorozóbizottság (draft board) jött létre. A rendszer igen hatékonynak bizonyult. A hadsereg állományi létszáma az 1916-os 179 376 főről az USA háborús részvételének 18 hónapja alatt 3 685 000-re növekedett, amiből – a leszerelés időpontjáig – 2 810 296 főt a Selective Service rendszere biztosított.⁵⁵

A sorozásra, vagy „draft”-ra való jelentkezés az úgynevezett „Draft Registration Card”-ok kitöltésével zajlott. Mint azt láthattuk, a *Selective Service Act* hatalmazta fel a Wilson-adminisztrációt, hogy sorozással növelje az Egyesült Államok katonai erejét, ennek eredményeképp pedig minden 18 és 45 éves kor közötti férfi, aki az USA területén élt, köteles volt regisztrálni, függetlenül attól, hogy amerikai állampolgár volt-e vagy sem. Természetesen nem mindenki került besorozásra a regisztráltak közül, illetve akadtak olyanok, akik anélkül szolgáltak a hadseregben, hogy regisztráltak volna.⁵⁶ A regisztrációnak három szakasza volt.

First Registration – az első regisztráció, amely 1917. június 5-én zajlott. Ekkor azon 21 és 31 év közötti férfiaknak kellett jelentkezniük, pontosabban azoknak, akik 1886. június 6. és 1896. június 5. között születtek.

⁵² Ford 2001. 49. o.

⁵³ Szántó 1984. 63–64. o.

⁵⁴ Puskás 1982. 304. o.

⁵⁵ Karsten 2006. 774. o.

⁵⁶ US National Archives and Records Administration (NARA) – az amerikai levéltári rendszer hivatalos honlapja. <https://www.archives.gov/research/military/ww1/draft-registration> (A letöltés időpontja: 2018. január 25.)

Second Registration – a második regisztráció. Ez 1918. június 5-én volt, azok számára, akik 1896. június 6. és 1897. június 5. között születtek. Azok, akik az első lehetőségnél elmulasztották a regisztrációt és még nem álltak szolgálatban, ismét lehetőséget kaptak, hogy büntetés nélkül jelentkezzenek. 1918. augusztus 24-én egy pótrezigrációs napot tartottak, ahol azok jelentkezhetek, akik június 5. óta betöltötték a 21-et.

Third Registration – a harmadik regisztráció, amit 1918. szeptember 12-én tartottak. Itt a 18 és 21, valamint a 31 és 45 közötti férfiaknak kellett jelentkezniük, akik az 1872. szeptember 11. és 1900. szeptember 12. között születettek közül kerültek ki.⁵⁷

Az eredeti dokumentumokat az Amerikai Nemzeti Levéltár East Point, Georgia állambeli fióklevéltárában őrzik, de a többi intézményükben is elérhetőek mikrofilmeken, illetve javarészt digitalizálva is. Az Egyesült Államokban 1917 és 1918 között élő regisztráció-köteles férfiak körülbelül 98%-a töltötte ki a regisztrációs kártyákat.⁵⁸ A regisztrációt összességében 23 908 576 fő végezte el, a ténylegesen besorozottak száma 1918. november 11-ig pontosan 2 758 542⁵⁹ fő volt. Egyébként az összesen körülbelül három és fél milliós amerikai haderő fennmaradó részét az önként jelentkezők képezték.⁶⁰ Ebből, a közel 24 milliós, draft-ra regisztrált tömegeből kerül ki a kutatás számára releváns magyarok halmaza.

A kutatás jelenlegi szakasza szerint mintegy 1300 magyar származású egyén pontos adatait ismerjük, így a vizsgálat szempontjából releváns források száma is ennyi. A jelenlegi szakaszban e csoport adataival dolgozom. Talán magyarázatra szorul, hogy hogyan adódik ez az 1300 fős szám. A magyarázat a források keresésére és szűrésére szolgáló digitális platform jellegéből adódik. Első alkalommal az Amerikai Nemzeti Levéltár New York Cityben lévő intézményében volt alkalmam a forrásokkal dolgozni, ahol a levéltár digitális adatbázisának keresőjében a nemzetiségre vonatkozó szakaszban a „Hungarian” kulcsszót megadva a keresés pontosan 1254 darab regisztrációs lapot eredményezett. Ehhez további 50-et sikerült hozzáadni a „magyar” kulcsszó megadásával. Hamar kiderült, hogy az eredmény lényegében annak függvénye, hogy a digitalizációt végző munkatársak el tudták-e olvasni a regisztráló kézírását, illetve bejegyezték-e a digitális adatbázis megfelelő részébe. Ugyanezzel a problémával talákoztam a forrásokot elérhetővé tevő internetes adatbázisok (például ancestry.com) használata során is. A megoldás a draft-regisztrációs anyag mikrofilmjeinek manuális áttekintése lesz, amely – habár a mikrofilm-olvasó eszköz digitalizációs funkciójának köszönhetően viszonylag gyors folyamat – további kutatómunkát igényel az amerikai levéltári rendszer valamelyik intézményében.

Az 1300 fő már első pillantásra is alacsonynak tűnik, különösen, ha tekintetbe vesszük a népszámlálási statisztikákat, melyek szerint például 1910-ben összesen egyes adatok szerint 473 538,⁶¹ más szerint 495 000 magyar anyanyelvű ember élt az Egyesült Államokban. 1920-ra a népszámlálás szerint 397 282 főre csökkent.⁶² (Megjegyzendő, hogy a csökkenés oka lehetett az is, hogy 1920-ban már Csehszlovákia és Jugoszlávia is

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Ford 2001. 147. o.

⁶⁰ Ford 2001. 51. o.

⁶¹ Puskás 1982. 198. o.

⁶² Fourteenth Census of the United States Taken in the Year 1920. Vol. III.; Population. Composition and Characteristics of the Population by States. 18.

fel van tüntetve különálló országgként, míg 1910-ben természetesen még nem léteztek.) Közel sem mindenkiből lett persze „doughboy”, azaz „gombóc.”⁶³ Sajnos csak becsülni tudjuk, hogy a magyarok között 1917–18-ban mennyien voltak 18 és 45 év közötti férfiak. Ehhez több szempontot is figyelembe kell venni: egyrészt a bevándorló férfiak és nők általános hozzávetőleges arányát, másrészt az 1910 és 1917 között történt bevándorlás és letelepedés éves számadatait is be kell vonni a számításba. Mindezek alapján, a tanulmány elején idézett *Egri Újság* című lap 60 ezres becslése – ha figyelembe vesszük azt is, hogy a cikk megjelenésekor még csak az első regisztráció ment végbe – helyénvalónak tűnik, ám az újság ferdít, amikor azt állítja, hogy ezek az emberek besorozásra kerültek volna az amerikai hadseregbe. Erről ugyanis szó sem volt, mindössze regisztrálniuk volt kötelező, ez azonban csak a legkritikább esetekben jelentett valós katonai szolgálatot. A törvény értelmében mindannyian kötelesek voltak eleget tenni a regisztrációs követelményeknek, de ez nem jelentette azt, hogy valóban be is kellett volna vonulniuk valamely kiképzőközpontba. Az *Egri Újság* úgy kezeli az összes draft-ra regisztráltat, mintha mindannyian valóban besorozásra is kerültek volna. A korabeli források és a vonatkozó szakirodalom tükrében ez nem is állhatna távolabb a valóságtól. A korábban idézett adatokból láthattuk, hogy a több mint 24 millió regisztrált férfiból kicsit több mint két és fél millióan kerültek tényleges besorozásra, ráadásul az amerikai kormányzat eleve nem is számolt a hárommilliónál nagyobb létszámú új személyi állomány felszerelésével a háború idejére.⁶⁴ Mindemellett az is ismeretes, hogy az első világháború idején körülbelül 3000 magyar származású katona teljesített szolgálatot az USA haderejének valamelyik fegyvernemében.⁶⁵ Ebbe természetesen beleszámítandók az önkéntesek, illetve azok, akik már a világháború kitörése előtt is hivatásos katonaként szolgáltak. Mindezeknek fényében látható, hogy az *Egri Újság* meglehetősen barokkos túlzással élt, amikor 60 000, kiképzőtáborokban sínylő magyar honfitársunkról tudósított.

Ugyanakkor, az 1300 főt számláló lista gyakorlatilag véletlenszerűen jött létre. Az adatok korszopotok, származás, amerikai lakóhely, családi állapot, és számos más szempont szerint is igen széles szóródást mutatnak. Ezek, illetve a bőven ezer fölötti mennyiség miatt a forrásanyag alkalmasnak tűnik egy reprezentatív vizsgálat lefolytatására, tehát a kutatásban egyelőre nem szükséges az anyag számszerű bővítése. A kutatás mostani szakaszában inkább a bevont forrástípusok körének szélesítésére, azaz a már meglévő 1.300 fővel kapcsolatos minél több adat gyűjtésére koncentrálok. Az alanyok számának bővítése a hosszabb távú célok között szerepel.

A kutatás alapkövét a sorozási regisztrációs lapok adják, mivel számos életrajzi adattal szolgálnak az alanyokról, akik így könnyen azonosíthatóvá válnak a további forrásokban (anyakönyvek, népszámlálások, utaslisták, honosítási anyagok stb.). Ismét megjegyzendő, hogy kártyák megléte nem jelenti azt, hogy a rajtuk szereplő egyének részt is vettek harci cselekményekben, de még csak azt sem, hogy valóban sor került katonai szolgálatra az esetükben. Kitértünkkel a vizsgálat alanyai még csak regisztráltak a „draft-ra”, azaz későbbi szelektáláson átmenve csak egy bizonyos, szűkebb részük került be a behívandó

⁶³ Keegan 2010. 756. o. A kötetet Molnár György fordította magyarra, a gombóc kifejezést az ő fordítása alapján használom. Nyersfordításban egyébként „tészta-fű”, a dough tulajdonképpen a kelt tészta megfelelője angol nyelvben. A szót a kiképzés előtt álló, vagy frissen kiképzett újoncokra szokták alkalmazni.

⁶⁴ Iriye 1993. 39. o.

⁶⁵ Vida 2013. 311. o.

katonák sorába. A szelektálásban szerepet játszott életkoruk és fizikai állapotuk, de a hatóságok figyelembe vették a regisztráltak családi állapotát, eltartottai számát, illetve azt is, hogy kérték-e a sorozás alóli felmentését, és ha igen, milyen alapon tették. Mindezek mellett szempont volt, hogy „ellenséges” idegennek számított-e – ez nem jelentett automatikus kizárást, de ebbe a kategóriába eső regisztráltakat nem soroztak be, ha az illető ez alapján kérték felmentésüket. Ugyanakkor a nemzetiségi vezetők (ethnic leaders) általában azt tanácsolták honfitársaiknak, hogy ne kérjenek felmentést, mert azzal „igazolnák” ellenséges mivoltukat.⁶⁶

Form 1 REGISTRATION CARD No. _____	
1	Name in full _____ (Given name) _____ (Family name) _____ Age in Years _____
2	Home Address _____ (No.) _____ (street) _____ (city) _____ (state)
3	Date of birth _____ (month) _____ (day) _____ (year)
4	Are you (1) a natural-born citizen, (2) a naturalized citizen, (3) an alien, (4) or have you declared your intention (specify which)? _____
5	Where were you born? _____ (town) _____ (state) _____ (nation)
6	If not a citizen, of what nation are you a citizen or subject? _____
7	What is your present trade, occupation, or office? _____
8	By whom employed? _____ Where employed? _____
9	Have you a father, mother, wife, child under 12, or a sister or brother under 12, wholly dependent on you for support (specify which)? _____
10	Married or single (which)? _____ Race (specify which)? _____
11	What military service have you had? Rank _____ Branch _____ years _____ Nation or State _____
12	Do you claim exemption from draft (specify grounds)? _____
I affirm that I have verified above answers and that they are true.	
_____ (Signature or Mark)	

Amint az talán a közölt képen is látható, ezek az iratok igen gazdag adatforrások. Tartalmazzák a draft-ra regisztrált személyek nevét, korát, pontos lakcímét, születési helyét és idejét, az állampolgári státuszának megfelelő besorolását,⁶⁷ eredeti állampolgárságát, foglalkozását és munkáltatójának adatait, családi állapotát az esetleges gyermekek számával együtt, „faji” (nemzetiségi) származását, illetve adatokat közölnek korábbi katonai szolgálatra vonatkozóan. Ezekon kívül még az alanyok külsejének leírására is sor került, így a vizsgált személyek testalkatára, magasságára, szeme és haja színére vonatkozó információknak is birtokába jutunk segítségükkel. Az adatlapokon arra vonatkozó kérdés is szerepel, hogy kérték-e felmentést a sorozás alól és amennyiben igen, milyen alapon tették. Az is kiderül, hogy az összeírtak tudtak-e írni és olvasni, mivel, ahogy már korábban említettem, az analfabéták esetén az aláírás helyére csak egy X-jel került.

A forrásanyag gyűjtése során tapasztaltakból, illetve a források jellegéből adódóan kézenfekvőnek tűnt a prozopográfia mint kutatási módszer alkalmazása.⁶⁸ A biográfiával ellentétben, ahol csak egy személy életéről gyűjtünk minden részletre kiterjedő adatokat, a prozopográfia egy jól definiált csoport minden egyes tagjára kiterjeszti a vizsgálatot, bizonyos előre meghatározott tulajdonságokra koncentrálva. Mindemellett a prozopográfia elsősorban nem elbeszélő műfaj. Paksza Rudolf meghatározása szerint „személyek egy jól meghatározott csoportjának kollektív, statisztikai alapú vizsgálata.”⁶⁹ A személyek jól meghatározott csoportja adott: a vizsgálat első szakaszában olyan magyar származású, Magyarországról kivándorolt férfiak, akik 1917–1918 folyamán regisztráltak az Egyesült Államok hadseregébe való besorozásra. A későbbiek folyamán, az adatbázis

⁶⁶ Ford 2001. 59. o.

⁶⁷ A törvény szerinti állampolgári státuszok: natural born citizen (született amerikai), naturalized citizen (honosított), declarant (állampolgárság szerzésére vonatkozó kérelmet nyújtott be, azaz „deklarálta” szándékát), illetve alien (idegen, letelepedési szándékáról még nem nyilatkozott bevándorló).

⁶⁸ A prozopográfia, azaz a csoportos életrajz nem csupán életrajzi adattár vagy annak összeállítására irányuló törekvés, hanem az adattárra támaszkodó szociológiai vagy társadalomtörténeti vizsgálat, illetve ennek nyomán létrejövő elemzés. Paksza 2013. 7–8. o.

⁶⁹ Paksza 2013. 9–10. o.

növekedésével és a vizsgálati lehetőségek kibővülésével külön fogom elemezni azon személyek halmazát, akik valóban teljesítettek katonai szolgálatot az amerikai hadsereg bármely fegyvernemében az első világháború alatt.

Azonosító	Név	Életkor	Lakhely_Sta	Lakhely_Tov	Lakhely_Str	Lakhely_Nr	Szül_Date	Szül_Pont	Szül_Countr
44	Joe Barber	27	36 Akron	E North		69 569288	1		1
45	John Barcáll	28	33 nem olvasható	nem olvasható		81 569244	1		1
46	András Barna	30	23 Detroit	Mackie St.		142 568274	1		1
47	George Barran	30	33 Manhattan, NY	16th		408 568206	1		1
48	Laszlo Bartha	27	36 Lorain	E 30 St.		1559 569423	1		1
49	Jacob Bartok	21	27 Whitetail	N/A		9999 567945	1		1
50	Adam Bartolf	28	36 Cleveland	W 20		8888 569135	1		1
51	Steve Bartos	26	39 New Castle	Gardner Ave.		104 569634	1		1
52	Chas Barnich	28	16 Mason City	Seighi		51 569185	1		1
53	Steve Bastio	22	36 E. Yo. ??	Adam		40 571946	1		3
54	Alex Balla	30	23 nem olvasható	nem olvasható		253 568608	1		1
55	Andrew Balla	27	23 nem olvasható	nem olvasható		320 569133	1		1
56	Jozsef Bene	29	36 nem olvasható	N/A		0 568713	1		1
57	Alex Bene	28	45 Sunnhyide ?	N/A		9999 569488	1		1
58	Emil Bahn	23	36 Salem	Maple St.		68 573031	1		1
59	Trivun (?) Bedi	25	23 Detroit	nem olvasható		481 570466	1		3
60	Laurence Biro	25	23 Detroit	South St.		494 570479	1		1
61	John Belden	0	23 Highland Park	Grand Ave.		169 569936	2		1
62	Paul Beller	29	23 Port Huron	Vannerst ?		2504 569239	1		1
64	Alex Bencze	26	36 Clever ?	E 59		2512 570215	1		3
65	Joe Bengler	26	36 Rush Ruin ?	nem olvasható		9999 569929	1		6
66	Mike Benny	23	23 Highland Park	Cottage Grove		252 571100	1		1

A prozopográfiai adatbázis lényege abban rejlik, hogy a kollektív életrajzok segítségével együttesen, de akár egyénenként is vizsgálhatóvá válik a sorozásra regisztráltak közössége. Az alapforrást a regisztrációs kártyák képezik. Minden egyes alany egyedi ID-vel rendelkezik,⁷⁰ amely alapján azonosíthatóvá válik az adatbázisban. A regisztrációs kártyákról minden adat fölkerül az ID-k alapján létrehozott személyes adatlapokra. Ez elegendő adatot biztosít ahhoz, hogy az egyének beazonosíthatóak legyenek más forrásokban is, mint pl. az egyes hajók utaslistái, az Ellis Island-en készült regisztrációs listák, az (amerikai és magyarországi) felekezeti és állami anyakönyvek, amerikai és magyarországi népszámlálási anyagok, magyarországi adó- és birtokstatisztikai adatforrások, gyászjelentések, második világháborús regisztrációs lapok, állampolgársági kérvények, honosítási dokumentációk, útlevelel kapcsolatos iratok és más egyéb források. Az adatbázis tehát bármikor tovább bővíthető, ha újabb személyekről kerülnek elő források, vagy a már meglévőekkel kapcsolatban gyarapodnak az adatok. Az adatlapokhoz egy gombnyomással újabb források rendelhetők hozzá, amelyekről az egyénhez tartozó új adatok felvihetők az adatbázis megfelelő oszlopába, és így pontosan megjelölhető az is, hogy melyik adat milyen forrástípusból származik.

Az adatgyűjtés kiterjed az egyének családi kapcsolataira és teljes életpályájára is, ezek segítségével családrekonstrukciók, életpályatípusok meghatározása, csoportos vizsgálatok elvégzésére is lehetőség nyílik. Klaszterelemzések, kereszttáblás lekérdezések formájában elemezhetők az ágensek foglalkozásszerkezeti jellemzői, vallási hovatartozása, társadalmi-, vagy akár földrajzi mobilizációi, de felvázolhatóak a kapcsolati hálóik is.

⁷⁰ Az ID-eket, azaz azonosító számokat az Access program automatikusan rendeli hozzá minden új bekerülő személyhez. Az adott személyhez tartozó összes adat ehhez az ID-hez kapcsolódik, így elkerülhető például az alanyok névegyezés miatti keveredés.

Feltárható az is, hogy milyen formában és mennyire jellemzően tartották a kapcsolatot a letelepedési környékükön élő magyarokkal, az „óhazában” maradtakkal, vagy akár egymással.

Házasság	Gyerekek	Támogatott	Military_Ye	Military_Rai	Military_Bui	Military_Mor	Military_Co	Felmentés	Felmentés c	Magasság
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☒	0 family in Hung		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☒	1 wife + child		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☒	1 wife + child		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	3
☐	0 mother + father		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	9999
☒	2 wife + 2 children		☒	1	2	24 1		☒	I have to support	1
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☒	4 wife + 4 children		☒	1	1	20		☐		2
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	1
☒	0 wife		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	2
☐	0 N/A		☐	9999	9999	0 9999		☐	N/A	1
☐	0 mother + 3 brothers		☐	9999	9999	0 9999		☒	Family support	2

Az adatállományból kiszűrhetők a tényleges frontszolgálatot teljesítettek, és kirajzolhatók lesznek egyéni és csoportos életpályák, amelyek segítségével lemodellezhetővé válik ezeknek az embereknek a sorsa. A kutatás során tekintélyes mennyiségű és igen sokrétű adategyüttes gyűlik össze, ezért kézenfekvő a klaszter-elemzés eljárásának alkalmazása a kvantifikáló vizsgálat során. Ekkora adatmennyiség kezelése ugyanis manuálisan lehetetlen vállalkozásnak tűnik.⁷¹ A vizsgálat alkalmas arra, hogy láthassuk, voltak-e tendenciák, valamilyen mintázatok ezekben az életpályákban. A prozopográfiai kutatásokra általánosságban jellemző vizsgálati módszerek mellett az adatok részletgazdagsága egészen speciális kérdések megválaszolását is lehetővé teszi. Ilyen lehet például, hogy a hadat viselt magyarok közül voltak-e olyanok, akik a háború vége és a leszerelésük után, az 1920-as évek Amerikájának gengszter-világában töltötték be valamilyen szerepet. Térinformatikai szoftverek, például a Quantum GIS alkalmazásával többretegű digitális térképek készíthetők, amelyekből pontos képet kapunk ezeknek az embereknek az 50 amerikai állam között való megoszlásáról, letelepedési szokásairól, vagy a már említett mobilizációs hajlandóságáról és jellemzőiről.

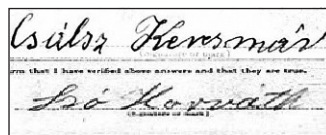
A regisztrációs lapok tehát kiváló alapforrások, kitöltésük nem volt minden esetben zökkenőmentes. Sokszor találkozunk olvashatatlan vagy egyenesen hibásan kitöltött forrásokkal. Ennek elsődleges oka a besorozott vagy besorozandó újoncok esetében a nyelvtudás hiánya volt. Ennek nyomait a regisztrációs kártyákon a 2. kép szemlélteti. Nagy nehézséget jelentett az amerikai kormány számára, hogy a sok különböző országból származó, más-más nyelvet beszélő újonc kiképzését hogyan oldja meg.⁷² Nem csak a katonai ismeretek elsajátítása okozott problémát, de a soknyelvűség és egymás meg nem értése a morálra is rossz hatással volt. A katonai vezetés igyekezett az azonos nyelvet beszélőket úgy beosztani, hogy egyazon egységbe, századba kerüljenek, de a magyarok számára ez nem volt lehetőség, mivel más nemzetekhez képest kevesen, és sokszor túl elszórtan éltek ahhoz, hogy közös századokat alkothassanak, más népek pedig nem beszélték a nyelvüket.

⁷¹ Lásd Pap 2014. 89–96. o., ill. Kövér 2011. 118. o.

⁷² Ford 2001. 82. o.

Előfordult, hogy román újoncokkal együtt osztották be őket, ami további demoralizációhoz vezetett a nemzeti-ségi összetűzések miatt.⁷³

Ezek a nehézségek már a regisztráció során is megmutatkoztak. A fenti ábra képe talán szemléltet valamennyit a nyelvismeret hiányának létező problémájából. Azok a személyek, akik nem beszéltek angolul, az általuk hallottakat persze megpróbálták fonetikus leírni. Így amikor – vélhetően saját honfitársaiktól – megtudták, hogy aki például otthon Károly, vagy József volt, az itt, az „új világban” már Charles és Joe, ők ennek megfelelően írtak alá. Mivel az angol írásmóddal nem voltak tisztában, számos „Csálsz”, „Dzso” és hozzájuk hasonló aláírással születtek. A sorozóbizottságok kijelölésénél igyekeztek tolmácsokat alkalmazni, de természetesen nem mindenhol állt rendelkezésre magyar nyelvű segéd-erő.⁷⁴ Előfordult olyan is, hogy már a regisztrációt végző állami alkalmazott is magyar volt. Erre példa Fábián József (vagy Joseph Fabian), aki a Michigan állambeli Detroit I/18-as regisztrációs körzetében végezte a sorozásra jelentkezők regisztrációját.⁷⁵ Az ő neve számos regisztrációs lapon olvasható, mint a „regisztrációt végző személy aláírása” (signature of registrar).

A kutatás jelentőségének és újszerűségének megértéséhez feltétlenül el kell mondani, hogy az első világháború a (nem csak) magyar bevándorlók szempontjából társadalom-történetileg egy igen fontos momentumot jelentett. A különböző nációk számára összekovácsoló erőt biztosított a közös kiképzés, a közös célért való harc, mely során a sokszínű masszából egy összetartó, kemény mag tudott keletkezni. Ezért jelentős például a Camp Gordon Plan is, amely annak a jele volt, hogy az amerikai kormány belátta: a keményvonalas amerikanizálás nem működik egy ennyire összetett társaság esetében.⁷⁶ Ezt az összetettséget jól példázza az is, hogy végül összesen 46 nemzet fiait sorozták be az amerikai hadseregbe az első világháború alatt.⁷⁷

A hatalmas bevándorló tömeg jelentős része tehát épphogy elhagyta Ellis Islandet és máris katonai kiképzőtáborokban találta magát. A legtöbben még angolul is alig vagy egyáltalán nem beszéltek. A morál érthető módon rendkívül alacsony volt, amin az egyre növekvő etnikai feszültségek sem javítottak. A Camp Gordon Plan lényege ezért az volt, hogy különféle gesztusokat és engedményeket tegyen a bevándorló újoncok számára a morál növelésének céljából. Ilyen intézkedés volt például a bevándorló katonák lehetőleg hasonló, vagy baráti nemzetiségű egységekbe való szétosztása, az összes bevándorló egység olyan tiszt alá rendelése, aki beszélt a nyelvüket, vagy mint az anyanyelv alkalmazása a kiképzés során.⁷⁸ Ezt a programot a Georgia állambeli Camp Gordonban alkalmazták először kísérleti jelleggel, majd kiterjesztették az egész országra.

⁷³ Ford 2001. 126. o.

⁷⁴ Ford 2001. 80. o.

⁷⁵ Forrás: U.S. National Archives M-1509 World War I Selective Service System Draft Registration Cards alapján készülő adatbázis.

⁷⁶ Ez azzal is együtt járt, hogy a politikai elitnek, köztük magának Wilson elnöknek is meg kellett békélnie a például általa is sokszor negatív konnotációban emlegetett „kötőjeles amerikaiak” (azok, akik nem asszimilálódnak 100%-ban, hanem nemzetiségi kultúrájukból is őriznek elemeket) meglétével a társadalomban. Bővebben lásd: *Vought* 2004. 94–120. o.

⁷⁷ Ford 2001. 69. o.

⁷⁸ Ford 2001. 76–77. o.

Hogy mennyire sokszínű volt ez a hadsereg, arra illusztrációként csak egy 1917-ből származó anekdotát említenék. A történet szerint a Maryland állambeli Camp Meadeben esett meg, hogy az egyik kiképzőtiszt felolvasott egy névsort a besorozott újoncok első soraközjénél, és egyetlen egy sem jelentkezett, hogy hallotta volna a nevét. Aztán hirtelen tüszentett egyet és 10-en egyből előre léptek.⁷⁹ A humoros eset vélhetően nem történt meg, de jól szemlélteti a nyelvi sokszínűségből következő zavaros helyzetet: a született amerikai kiképzőtisztek számára a sok szláv, skandináv, vagy akár magyar név gyakran érthetetlennek, kiejthetetlennek tűnhetett – némely akár tüszentésre is hasonlíthatott.

A háborúhoz kapcsolódó események jelentősen hozzájárultak az asszimiláció felgyorsulásához is. Az új, közös hazáért folytatott harc sokszorosan megerősítette az USA-hoz való kötődést ezekben az emberekben, ráadásul az állam is jutalmazta a hűséget, mivel a háború veteránjai gyorsított eljárásban kaphatták meg az állampolgárságot. 1918. május 9-én a Kongresszus több kiegészítést is hozzáadott a honosítási törvényhez, melynek következtében a hadseregben szolgáló bevándorlók számára ingyenessé vált a honosítás folyamata és nem volt többé szükség arra, hogy az állampolgárrá válás első „körét” teljesítsék, azaz nem kellett deklarálni szándékukat. Mindemellett, a tengerentúli expedíciós erőknél szolgálóknak elengedte a személyes megjelenés és a bíróság előtti eskütétel kötelezettségét. A továbbiakban elegendő volt állomáshelyükön két amerikai állampolgárságú katonatársuk írásos támogatónyilatkozata. Ezen kívül a kiképzőtáborok is százával tartottak honosító ceremóniákat, ahol rendszeresen szerezhettek állampolgárságot a bevándorlók kisebb-nagyobb csoportjai. Ezen a módon 1918 májusa és novembere között 155 246-an szereztek állampolgárságot. Ebben nincs benne az európai frontokon lefolytatott eljárások száma, amelyről sajnos nem rendelkezünk statisztikákkal.⁸⁰

Összefoglalásként elmondható, hogy a kutatásban rejlő potenciál sokszínű, részletgazdag vizsgálatokra és mindenképpen érdekes kérdések megválaszolására ad lehetőséget. A kutatás főbb irányvonalai az alábbi négy pontban határozhatóak meg:

– a Draft Registration Card-okon szereplő 1300 magyar személy prozopográfiai adatbázisának felépítése. Az alap adatbázishoz az ezekben szereplő adatok elegendőek. Ez a munka 2017 első felében elkészült,⁸¹ jelenleg, kiegészítő adatgyűjtés, illetve további regisztrációs lapok gyűjtése folyik. Kiegészítésként a népszámlálások, az utaslisták (akiknél található ilyen) és a honosítással kapcsolatos dokumentációk szolgálnak adatokkal. Ezek az amerikai nemzeti levéltári rendszer (National Archives and Records Administration, „NARA”) New Yorkban és Washington DC-ben található levéltáraiból, illetve New York City városi levéltárából gyűjthetők össze. Ennek alapján eddig egy, Heves vármegyéből kivándorolt tíz személy történetét taglaló tanulmány áll megjelenség alatt,⁸² illetve több előadást tartottam hazai és amerikai szakmai konferenciákon. Az adatbázis természetesen akkor lenne teljes, ha az összes magyar, aki a sorozásra regisztrált, saját adatlappal rendelkezne benne. Ez azonban – figyelembe véve, hogy több mil-

⁷⁹ *Laskin* 2014. http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/ethnic_minorities_at_war_usa (A letöltés időpontja: 2018. január 25.)

⁸⁰ *Ford* 2001. 63–64. o.

⁸¹ A forrásokhoz való hozzájutás, az amerikai nemzeti levéltár new yorki fiókleveletárában (National Archives at New York City) való kutatás az EFOP-3.4.2-VEKOP-15-2015-00001 Campus Mundi – felsőoktatási mobilitási és nemzetköziesítési program segítségével valósult meg.

⁸² *Ambrus* 2018.

lió dokumentumot kell hozzá feldolgozni – csak a hosszú távú tervek között szerepelhet. Rövidtávon a reprezentatív igényű statisztikai elemzés elégségesnek tűnik.

– Az első világháború idején tényleges katonai szolgálatot teljesítő, mintegy 3000 fős magyar állomány történetének társadalomtörténeti szempontú feldolgozása. Az adatbázist rövidesen bővíteni tervezem az 1917 előtt szolgálatot teljesítő magyar származású hivatásos katonák adataival. Ehhez a NARA College Park-i (Maryland állam) intézményében gyűjtök anyagot, kiegészítésként pedig a MNL Országos Levéltára, illetve megyei levéltárak anyagait, elsősorban anyakönyveket, kataszteri anyagokat, adókönyveket, alispáni és önkormányzati iratokat használok fel az alanyok hazai életkörülményeinek és a kivándorlás körülményeinek felderítésére.

– Az amerikai Kongresszusi Könyvtár (Library of Congress) állományában óriási méretű gyűjtemény található bevándorlók személyes anyagaiból. Ezek közül lehet narratív forrásokat kapcsolni az adatbázisban szereplő személyekhez, ilyenek például a hozzátartozókhoz írott levelek, személyes iratok, naplók, illetve bármilyen dokumentum, ami szintén elemi része a kutatásnak.

– A további, még mélyebb elemzések készítéséhez a magyarok elsődleges letelepedési célpontjain, elsősorban Ohio (Cleveland, Lorain) és Michigan (Detroit) állambeli városok levéltáraiban, könyvtáraiban, illetve magyar- és kelet-európai történelemmel foglalkozó kutatóközpontjaiban szükséges kutatómunkát végezni. A távlati cél az egyéni életpályák, kapcsolati hálók feltárása mellett a háborúban részt vett magyarok történetének amerikai helytörténeti, mikrotörténeti vonatkozásokkal való kiegészítése. Az ehhez szükséges helyben elvégzendő kutatások további pályázati források segítségével valósíthatók meg.

A magyarok tehát lassan, de biztosan növekvő arányban, a kezdetektől fogva képviselték magukat az Amerikai Egyesült Államok katonai erejében. A XVIII–XIX. század során elsősorban tiszttekként, szakértelmükkel és hősiességükkel helytállva segítették az amerikai nemzet ügyét. A XX. század elérkeztével, a bevándorlás során felduzzadt létszámuk és a háború tömegessé válása miatt már leginkább közlegények, sorkatonák formájában szolgáltak honfitársaink. Így volt ez az első világháborúban is, ahol körülbelül 3000 magyar katona szolgált az USA hadseregében, közülük legtöbben az 1917–18-as sorozással kerültek be, de önkéntesek, hivatásosak is szép számmal voltak közöttük. Mellettük még számos más, európai nemzet fiai harcoltak ugyanazon az oldalon, sok esetben eredeti hazájuk ellenében. Az első világháborús amerikai hadsereg etnikailag és nemzetiségileg is rendkívül összetett volt, és kétségtelenül összekovácsoló erővel bírt az együtt harcoló kisebb-nagyobb, eleinte elkülönülő közösségek körében. A jelen kutatásban feltárandó kérdések az elsősorban magyar szegényparasztok élményeivel, az új világba érkezés, megélhetés, majd a háborús trauma megélésével kapcsolatosak. A kutatás abszolút újszerű, elsősorban társadalomtörténeti szempontokkal gazdagíthatja a magyar hadtörténetírást és a magyar hadtörténelemnek egy olyan részterületével foglalkozik, amely még szinte teljesen ismeretlen volt korábban. A munka jelenlegi szakaszának vizsgálati eredményeit várhatóan 2019 első felében, átfogó, elemző tanulmány formájában fogom közölni.

BIBLIOGRÁFIA

- Ács 1964. Ács Tivadar: Magyarok az észak-amerikai polgárháborúban 1861–65. Budapest, 1964.
- Ambrus 2017. Ambrus László: Magyar katonák az Amerikai Egyesült Államok hadaiban. In: A magyar tudomány ünnepe 2016. Tanulmányok a bölcsészettudományok köréből. Szerk. Zimányi Árpád. Eger, 2017. 155–167. o.
- Ambrus 2018. Ambrus László: Heves megyeiek az amerikai hadsereg sorozóbizottságai előtt 1917-ben. In: Acta Academiae Agriensis, Nova Series Tom. XLV. Sectio Historiae. Szerk. Kiss László. Eger, 2018. [Megjelenés alatt.]
- Fenyvesi 2005. Fenyvesi Anna: Hungarian in the United States. In: Hungarian Language Contact outside Hungary: Studies in Hungarian as a Minority Language. Szerk. Fenyvesi Anna. Amsterdam, 2005. 265–318. o.
- Ford 2001. Nancy Gentile Ford: Americans All! Foreign-born Soldiers in World War I. College Station, TX, USA, 2001.
- Glant 2017. Glant Tibor: Az Amerikai Egyesült Államok hadba lépése 1917-ben. *Korunk*, 2017. 2. sz. 11–21. o.
- Iriye 1993. Akira Iriye: The Cambridge History of American Foreign Relations. Vol. III. The Globalizing of America, 1913–1945. Cambridge, 1993.
- Johnson 2016. Paul Johnson: Az amerikai nép története. Budapest, 2016.
- Karsten 2006. Encyclopedia of War and American Society. Ed. Peter Karsten. Vol. I. New York, 2006.
- Keegan 2010. John Keegan: Az első világháború. Budapest, 2010.
- Kennedy 1980. David M. Kennedy: Over Here. The First World War and American Society. New York, 1980.
- Kövér 2011. Kövér György: A tisztaeszlári dráma. Társadalomtörténeti látószögek. Budapest, 2011.
- Laskin 2010. David Laskin: The Long Way Home. An American Journey from Ellis Island to the Great War. New York, 2010.
- Laskin 2014. David Laskin: Ethnic Minorities at War (USA). Cikk az 1914–1918 Online – International Encyclopedia of the First World War internetes oldalon.

- Paksa* 2013. *Paksa Rudolf*: Protopográfia vagyis „kollektív biográfiai elemzés” (A Horthy-kori magyar nemzetiszocialista elit vizsgálata). In: Az Eszterházy Károly Főiskola Történelemtudományi Doktori Iskolájának kiadványai. Konferenciák, műhelybeszélések VIII. Módszertani tanulmányok. Szerk. *Ballabás Dániel*. Eger, 2013. 7–19. o.
- Pap* 2014. *Pap József*: Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata. In: Tanulmányok a dualizmus kori magyar parlamentarizmus történetéből. Szerk. *Pap József*. Budapest, 2014. 73–96. o.
- Póka-Vivny – Zachar* 1982. *Póka-Vivny Aladár – Zachar József*: Az amerikai függetlenségi háború magyar hőse. Kováts Mihály ezredes élete 1724–1779. Budapest, 1982.
- Provost* 2015 *Tracie Provost*: Spy Games: German Sabotage and Espionage in the United States, 1914–1916. *FCH Annals. Journal of the Florida Conference of Historians*, 18 (2015) 22. sz. 123–136. o.
- Puskás* 1982. *Puskás Julianna*: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban. Budapest, 1982.
- Puskás* 2000. *Puskás Julianna*: Ties That Bind, Ties That Divide: 100 Years of Hungarian Experience in the United States. New York, 2000.
- Seelinger* 2015. *Matthew J. Seelinger*: „Viva l’America!”: The 332nd Infantry on the Italian Front. Cikk a *The Army History Center* internetes oldalán.
- Sterba* 2003. *Christopher M. Sterba*: Good Americans. Italian and Jewish Immigrants During the First World War. New York, 2003.
- Szántó* 1984. *Szántó Miklós*: Magyarok Amerikában. Budapest, 1984.
- Tóth* 2014. *Tóth Péter András*: Az Amerikai Egyesült Államok I. világháborús részvétele és Európa-politikája. In: Az első világháború, 1914–1918. Tanulmányok és dokumentumok. Szerk. *Németh István*. Budapest, 2014. 231–246. o.
- Várdy* 2004. *Várdy Béla*: Magyarok az Újvilágban. Budapest, 2004.
- Vasváry* 1939. *Vasváry Ödön*: Lincoln’s Hungarian Heroes. The Participation of Hungarians in the Civil War, 1861–65. Washington D.C., 1939.
- Vasváry* 1988. *Vasváry Ödön*: Kováts Mihály és Washington találkozása. In: Magyar Amerika. Szeged, 1988.
- Vida* 2011. *Vida István Kornél*: Világostól Appomatoxig. Magyarok az amerikai polgárháborúban. Budapest, 2011.
- Vida* 2013. *Vida István Kornél*: Hungarian Americans. In: Ethnic and Racial Minorities in the U. S. Military. Volume I. A–L. Szerk. *Alexander M. Bielakowski*. Santa Barbara, 2013.

- Vought* 2004. *Hans P. Vought: The Bully Pulpit and the Melting Pot. American Presidents and the Immigrant, 1897–1933.* Mercer, 2004.
- Zachar* 2007. *Zachar József: Kováts Mihály és Kazimierz Pulawski. Magyar-lengyel fegyverbarátság az ó- és újvilágban.* In: *A tudós tanár. Tanulmánykötet a 60 éves Gebei Sándor professzor tiszteletére.* Acta Academiae Agriensis, Nova Series. Tom. XXXIV. Sectio Historiae. Szerk. *Besze Tibor – Miskei Antal.* Eger, 2007. 127–155. o.

László Ambrus

HUNGARIAN “DOUGHBOYS” IN THE UNITED STATES ARMY IN WORLD WAR I –
THE PRESENT AND THE FUTURE OF A PROSOPOGRAPHIC RESEARCH

(Abstract)

Hungarians took their share in the armed forces of the United States of America from the beginnings at a slowly but definitely increasing ratio. In the 18-19th centuries they supported the cause of the American nation mainly as officers, offering their expertise and heroism. Their number swelled through immigration by the beginning of the 20th century, and as wars became mass events, Hungarians served mostly as privates.

About 3,000 soldiers of Hungarian origin served during World War I in the army of the U.S.A., most of them were enlisted in 1917–18, but there were a number of volunteers and professionals among them as well. The US Army during World War I was a multi-ethnic and multi-nationality body which undoubtedly strengthened team spirit among the different fighting communities. The publication presents the most important aspects of this research.

The areas to be explored involve the experiences of Hungarian poor peasants, their arrival to the new world, their ways of living, and then the shock of war trauma. The research can offer new, mainly social historical considerations to Hungarian military history, and deals with a research area of military history which was almost completely unknown before.

László Ambrus

UNGARISCHE „DOUGHBOYS” IN DER AMERIKANISCHEN ARMEE IM ERSTEN
WELTKRIEG – GEGENWART UND ZUKUNFT EINER PRO-SOPOGRAFISCHEN
FORSCHUNG

(Resümee)

Ungarn waren langsam, aber in stetig wachsender Zahl, von Beginn an in der Militärkraft der Vereinigten Staaten von Amerika vertreten. Im 18-19. Jahrhundert unterstützten sie die Sache der amerikanischen Nation in erster Linie als Offiziere, mit ihren Fachkenntnissen und ihrem Heldentum. Mit dem Beginn des 20. Jahrhunderts nahm ihre Zahl infolge der Einwanderung beträchtlich zu, und infolge der Ausweitung des Krieges dienten Ungarn nunmehr größtenteils als gemeine Soldaten und Liniensoldaten.

So war das auch im Ersten Weltkrieg, wo etwa 3000 ungarische Soldaten in der Armee der USA dienten. Die Mehrheit von ihnen wurde im Jahr 1917–18 rekrutiert, aber es gab auch in großer Zahl Freiwillige und Berufssoldaten unter ihnen. Die US-Armee im Ersten Weltkrieg war ethnisch gesehen und hinsichtlich der Nationalitäten ein äußerst komplexes Gebilde und war im Kreis der zusammen kämpfenden kleineren bzw. größeren Gemeinschaften, die anfangs voneinander getrennt waren, zweifelsohne von einer zusammenschmiedenden Kraft. Die Mitteilung fasst die wichtigsten Momente dieser Forschung zusammen.

Die aufzudeckenden Fragen hängen vorrangig mit den Erlebnissen der ungarischen armen Bauern, der Ankunft in der neuen Welt, der Lebenshaltung und dem Erlebnis des Kriegstraumas zusammen. Die Forschung kann die ungarische Kriegsgeschichtsschreibung aus einer neuartigen, in erster Linie sozialgeschichtlichen Sicht bereichern und beschäftigt sich mit einem Teilgebiet der ungarischen Militärgeschichte, die früher fast vollkommen unbekannt war.

László Ambrus

DES « DOUGHBOYS » HONGROIS DANS L'ARMÉE AMÉRICAINE DE LA PREMIÈRE
GUERRE MONDIALE – LE PRÉSENT ET L'AVENIR D'UNE RECHERCHE
PROSOPOGRAPHIQUE

(Résumé)

Les Hongrois furent présents dès le début dans l'armée des États-Unis d'Amérique et leur proportion a augmenté lentement, mais sûrement. Aux 18ème et 19ème siècles, c'étaient principalement des officiers qui ont soutenu la cause de la nation américaine avec leur compétence et leur bravoure. Au début du 20ème siècle, les Hongrois sont devenus plus nombreux du fait de l'immigration. Puisque la guerre devint une guerre de masse, nos compatriotes servaient surtout comme de simples soldats.

Dans la Première Guerre mondiale, l'armée des États-Unis a compté quelque 3000 soldats hongrois dont la plupart furent enrôlés en 1917–1918, mais il y avait aussi de nombreux volontaires et militaires de carrière entre eux. L'armée américaine de la Première Guerre mondiale était fort hétérogène du point de vue ethnique. L'armée a sans doute contribué à renforcer la cohésion entre les communautés plus ou moins grandes qui combattaient ensemble. La publication résume les moments les plus importants de cette recherche.

Les questions à explorer sont principalement liées aux expériences des paysans pauvres hongrois, à leur arrivée au Nouveau monde, à leurs conditions d'existence et à leur traumatisme dû à la guerre. Cette recherche peut enrichir l'historiographie hongroise par de nouveaux aspects en matière d'histoire sociale. Elle traite un domaine partiel de l'histoire militaire hongroise qui était quasi méconnu jusqu'à présent.

Ласло Амбруш

ВЕНГЕРСКИЕ «DOUGHBOY» («ПЕХОТИНЦЫ») В АМЕРИКАНСКОЙ АРМИИ ПЕРВОЙ
МИРОВОЙ ВОЙНЫ – НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ ОДНОГО ПРОЗОПОГРАФИЧЕСКОГО
ИССЛЕДОВАНИЯ

(Резюме)

Венгры медленно, но по определённой мере уже с самого начала представляли себя в военных силах армии Соединенных Штатов. В XVIII–XIX-их веках они в первую очередь способствовали делу американской нации, выступая со своими офицерами, знанием дела и героизмом. С наступлением XX-ого века в ходе иммиграции возрос численный состав и из-за превращения войны в массовую, наши соотечественники служили уже чаще всего рядовыми солдатами.

Так это было и в Первой Мировой Войне, где в армии США служило около 3 000 венгерских солдат, большинство из которых попадали в армию в призывах в 1917–18-их годах, но среди них в большом числе были добровольцы и профессионалы также. Американская армия Первой Мировой Войны этнически и национально была необыкновенно сложной по составу, и, несомненно, являлась сплоченной силой воюющих вместе в кругу обособленных в начале друг от друга отдельных общин. Эта публикация обобщает наиболее важные моменты этого исследования.

Вопросы, которые следует вскрыть, связаны в первую очередь с впечатлениями венгерских бедных крестьян, с прибытием их в Новый Мир, с их проживанием, а затем переживаниями военных травм. Исследование может обогатить венгерскую военную историографию новейшими, в первую очередь с точек зрения социально-исторических соображений, и занимается с той частью области венгерской военной истории, которая ранее была почти полностью неизвестна.